

ТРАКТУВАННЯ СМЕРТІ КАТОЛИЦЬКОЮ ЦЕРКВОЮ В ЕПОХУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Дзюбановська Евеліна,

студентка II-го року навчання

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного

університету

імені В. Гнатюка

e-mail: evelinadziubanovska@gmail.com

Науковий керівник: **Прийдун Степан,**

кандидат історичних наук, доцент,

кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Сучасні популярні уявлення про те яким було ставлення людей до смерті епоху середньовіччя часто є викривленими завдяки медіа та масовій культурі й перебувають далеко від реальності. Люди помирили у всі часи: і тисячу років тому, і сьогодні. Пізнавши ставлення людей обраного часового відрізка до цього явища, ми зможемо наблизитися до глибшого розуміння середньовічної ментальності. Середньовічна людина в першу чергу ідентифікувала себе як християнина, а потім уже як представника тієї чи іншої соціальної категорії. Саме тому особлива увага надана трактуванню смерті католицькою церквою цієї епохи. Усі аспекти життя тогочасного суспільства, проходили скрізь призму релігії. Даного питання у своїх роботах торкалися такі медієвістки як Керолайн Байнум та Стефанія Демчук. За мету було поставлено сформуванню власну ідею про те, яким чином католицька церква у середньовічній Європі трактувала смерть та пов'язані з нею аспекти.

Християнська віра була основою світогляду середньовічної людини, якій було притаманне містичне мислення. Намагаючись зрозуміти, яким чином теологи середньовіччя трактували ті чи інші проблеми, в тому числі, смерть, мусимо враховувати, що схоластика в епоху середньовіччя займала абсолютно панівне становище у науці, філософії, педагогіці, тощо. Схоластичний метод полягав у виведенні синтезу на основі думок висловлених мислителями минулого та в першу чергу змісту Біблії. Святе письмо регламентувало життя та смерть середньовічного індивіда. Християни вважали свої земні тіла тимчасовими й тлінними, сенсом їхнього життя було заслужити місце у раю. В епоху середньовіччя була загальноприйнятою ідея, що з настанням армагедону – душа повернеться

у своє воскресле земне тіло. Тому ставлення до тіл з приходом християнства у Європу – змінилося. Поховальні ритуали, окрім своєї основної мети, служили приводом для об'єднання громади, що дозволяло її членам разом пережити горе втрати. Особливо це стосувалося шанованих представників кліру. Одним з таких шанованих праведників був Домінік де Гусман – засновник Домініканського ордену, що помер у оточенні своїх братів-монахів. Зі свідчень брата Бонавентури наданих на Болонському процесі канонізації Домініка, нам відомо що святий передчував власну смерть, та запротестував коли його намагалися поховати за межами церкви заснованої його орденом. Його останнім бажанням було, щоб брати повернули його до церкви Святого Миколая із престижнішої Санта Марії Де Ла Монте, чий абат планував поховати Домініка у себе. Той чудом пережив дорогу, та прочитав останню молитву разом із рештою ченців свого ордену [1]. З цього ми можемо зробити висновок що смерть вважалася сучасниками святого Домініка явищем хоч і невідворотним, але передбачуваним і навіть частково контрольованим. Також надзвичайно важливим аспектом цього процесу був вибір місця поховання тіла, що мусило б забезпечити спокій душі померлого, та впливало на подальше життя його оточення.

Ще однією причиною чому місце його могили було настільки для нього важливим, полягає у тому що помираючи, Домінік усвідомлював що його тіло перетвориться на мощі. Своїх братів він заспокоював такими словами: «Після смерті я буду вам кориснішим і пліднішим, ніж за життя» [1]. Культ мощей, або ж реліктів, зберігався скрізь усю епоху середньовіччя. Вони сприймалися як такі, що перебувають на межі між людьми та предметами, будучи і тим і іншим одночасно. Багато християн вважали, що мощі - це святі, що живуть серед людей у новій іпостасі. Так само, як за життя, до святих і після смерті зверталися за допомогою, очікуючи чудес та зцілення. Мощі наділяли екстраординарними властивостями – їх могли шанувати і возвеличувати, а могли карати і бичувати (як це сталося із сумнозвісним папою Формозом). Іноді культ поклоніння мощам набував ексцентричних форм. Унікальний випадок стався у 1308 р., коли померла абатеса Клара із Монтефалько. Віддані жінці черниці, були впевнені що знайдуть підтвердження її святості у тілі померлої. Вони розітнули труп та пересвідчилися у своїй правоті, виявивши вирізьбленими на серці Клари символи Христових пристрастей: розп'яття розміром, бич, три цвяхи і жезл. В сечовому міхурі жінки знайшли три кулясті камені розташовані у формі трикутника, що сестри інтерпретували як символ трійці. Вважається, що ці об'єкти не були ні рукотворними, ні чужорідними, і склалися із тканин тіла Клари що і робить їх унікальними. Ці знахідки для черниць були не просто аномальними пухлинами. Тоді панував містичний світогляд і люди

мислили зовсім іншими категоріями. Знахідки засвідчували у очах монахинь святість абатеси [1].

Головним прикладом для наслідування із Святого письма був Ісус Христос, що приніс себе у жертву заради людства. Цю жертву у своїй смерті наслідували мученики, що віддали життя за віру, як Ісус віддав за них своє. Мучеництво - було ідеалом для християнина. Папа Григорій I, що жив у VI–VII ст., розділяв мучеництво на два типи: таємне та публічне. Він писав, що мучеництво є таким, коли душа прагне страждань в ім'я Христа, та готова їх прийняти, навіть коли немає реальної зовнішньої загрози. Мучеником вважався будь-який святий що прийняв насильницьку смерть, не залежно від того, чи була вона пов'язана із релігійними гоніннями, як це до прикладу було в історії Відобари із Санкт Галлена. За життя Віборада часто мала божественні видіння, одне з яких отримала у червні 925 р. Тоді вона передбачила не лише вторгнення угорців у монастир Санкт - Галлена, але і власну мученицьку смерть. Через рік, у червні 926 р., мешканці монастиря разом із коштовними реліквіями були у безпечному місці, але сама жінка відмовилась покидати келію. Коли угорці прийшли в монастир і застали Вібораду у молитві, вони напали на неї і тричі вдарили сокирою по голові. Вона у стражданнях помирала ще день. Віборада відома небагатьом, але вона стала першою жінкою яку канонізував Папа Римський [2]. І все ж «справжні мученики» залишалися на щабель вищими в масовій уяві. Таким прикладом із епохи середньовіччя виступає Адальберт Празький. У 983 р. він став другим єпископом Праги. Адальберт належав до впливової та могутньої сім'ї Славників, тому усе життя перебував у центрі складних й подекуди жорстоких політичних перипетій. Ранньою весною 997 р., разом із двома супутниками, Адальберт вирушив далеко на північ, проповідувати пруським і балтійським язичникам, від чиїх рук вони і загинули. Натовп відрізає голову Адальберта і насадив її на палю. Згодом Болеслав I викупив труп, заплативши його вагу золотом. Смерть чоловіка стала втіленням жертвності і віри. Празький єпископ наслідував біблійних героїв, але був фізично досяжним для своїх сучасників тому його смерть справила на них величезне враження. Епізоди вбивства і викупу тіла викарбувані на гнезненських воротах поруч із сюжетами з життя святого. Примітно, що Адальберт окрім Польщі, Чехії та Угорщини, де він жив та працював, покровительствує і Пруссії, де його вбили. І тут він наслідує Христа, пробачаючи своїх вбивць, заступаючись за них, задля вищої, морально недосяжної для них мети [3 с. 167–168].

Висновки. Підсумовуючи, можемо сказати, що у середньовічній культурі християнська віра глибоко впливала на мислення та життя людей. Схоластика, базуючись на синтезі між філософією, наукою та біблійними вченнями, визначала світогляд того часу. можемо зробити певні висновки. Церква вчила очікувати смерті і готуватися до неї. Її

момент – лише перехідна ланка, що відділяє людину від божого суду. Від кліру очікувався вийнятковий спосіб життя, і якщо священнослужитель відповідав суворим очікуванням, його буття «після» теж було вийнятковим. Як на небі так і на землі, «ті що моляться» зберігали сувору ієрархію, найвищий шабель посідали мученики, що у своїх стражданнях ставали найближчими до Христа. Тлінним тілам цих вийняткових людей, приписували чудодійні властивості, завдяки чому посмертна слава святих часто була навіть більшою ніж прижиттєва. Особливий статус мали і місця де вони знаходилися. Ставлення до смерті та останків разуче відрізнялося від сучасного. У середньовічній Європі, смерть бачили лише як частину життя, останню ланку його земної фази, перед особистим судилищем душі та фінальним, що настане із другим пришествям. Віра у воскресіння, та життя після смерті у тій чи іншій формі, теж була невід’ємною рисою середньовічного світогляду. Люди тієї епохи володіли містичним типом мислення, тому сучасна раціональна людина, що живе у суворих рамках, не зможе до кінця збагнути думку людини середньовічної.

ЛІТЕРАТУРА

1. BYNUM, Caroline Walker. Death and Resurrection in the Middle Ages: Some Modern Implications. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 1998, 142.4: 589–596. JSTOR, URL: <http://www.jstor.org/stable/3152283>. Accessed 2 Jan. 2024.
2. WALTER, Berschin (ред.). *Vitae Sanctae Wiboradae: Die ältesten Lebensbeschreibungen der heiligen Wiborada*. St. Gallen: Historischer Verein des Kantons St. Gallen, 1983. S. 33–122.
3. DOYLE, Peter. *Butler's Lives Of The Saints April*. Burns & Oates/The Liturgical Press, 1999.